

חכמת התורה וחכמה בכלל

בראשית פרשת מקץ פרק מא

(טו) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ אֶל יוֹסֵף חֲלוֹם חֲלַמְתִּי וּפְתֹר אֵין אֵין אֹתוֹ וְאֲנִי שָׁמַעְתִּי עֲלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לְפִתְרֵהוּ אֹתוֹ:

(טז) וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת פְּרַעֲהַ לֵאמֹר בִּלְעֲדֵי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פְּרַעֲהַ:

(כה) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל פְּרַעֲהַ חֲלוֹם פְּרַעֲהַ אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה הַגִּיד לְפְרַעֲהַ:

(לג) וַעֲתָה יֵרָא פְּרַעֲהַ אִישׁ נְבוֹן וְחָכָם וְיִשְׁתַּחֲוּ עָלָיְךָ מִצְרָיִם:

(לח) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ אֶל עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כִּזֶּה אִישׁ אֲשֶׁר רֹחַ אֱלֹהִים בּוֹ: (לט) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ אֶל יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים

אוֹתְךָ אֶת כָּל זֹאת אֵין נְבוֹן וְחָכָם כְּמוֹךָ

רש"י בראשית מ"א:ט"ז

בלעדי – אין החכמה משלי, אלא אלהים יענה – יתן ענייה בפני לשלום פרעה.

רמב"ן בראשית מ"א:ל"ח

לכן אמר אחר שהודיע אלהים אותך את כל החכמה הגדולה הזאת לפתור כל החלומות הנעלמים והסתומים, ולא יפל דבר מכל דבריך, אין נבון וחכם בכל ענין כמוך וראוי אתה לנהוג שררה ומלכות ולהיות לי למשנה.

איכה רבה (וילנא) פרשה ב

אם יאמר לך אדם יש חכמה בגוים תאמן, הדא הוא דכתיב (עובדיה א') "והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו", יש תורה בגוים אל תאמן, דכתיב מלכה ושריה בגוים אין תורה,

מסכת ברכות דף נח.

תנו רבנן: הרואה חכמי ישראל אומר ברוך שחלק מחכמתו ליראיו, חכמי אומות העולם - אומר ברוך שנתן מחכמתו לבשר ודם.

שולחן ערוך אורח חיים רכד

סעיף ו: הרואה חכמי ישראל, אומר: בא"י אלהינו מלך העולם שחלק מחכמתו ליריאיו.

סעיף ז: הרואה חכמי אומות העולם עובדי כוכבים שחכמים בחכמות העולם, אומר: בא"י אמ"ה שנתן מחכמתו לבשר ודם.

משנה ברורה שם

(ט) שחלק - שעם ד' הם חלק אלוה ודבקים בו לכן אמר שחלק משא"כ לקמיה בס"ז:

(י) בחכמות העולם - היינו בהשבע חכמות לאפוקי אם הם חכמים בדתם ע"ז אינו מברך כלל:

ערוך השולחן אורח חיים סימן רכד:

הרואה חכם מחכמי ישראל שגדול בתורה מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שחלק מחכמתו ליריאיו כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, והרואה חכם מחכמיהם הגדול בשארי חכמות מברך ברוך וכו' שנתן מחכמתו לבשר ודם וכמה שיעור גדלו בתורה או בשארי חכמות לא נתבאר ולכן נמנעים עתה מברכה זו

שו"ת יחווה דעת חלק ד סימן טז

שאלה: הרואה חכם מחכמי ישראל בזמן הזה, האם יברך עליו בשם ומלכות ברכת שחלק מחכמתו ליראיו?
...והנה הטור הביא מה שאמרו בגמרא ברכות (נ"ח ע"ב), שהרואה חכם גדול המופלג בחכמה, מברך עליו: ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם חכם הרזים. וכתב על זה, שאין בזמן הזה חכם הראוי לברך עליו ברכה זו. וכן מרן השולחן ערוך השמיט ברכה זו....

בסיכום: הרואה חכם גדול מחכמי ישראל, המופלג בתורה ובחכמה וביראת ה', ומורה הוראות בישראל, אף בזמן הזה יש לברך עליו בשם ומלכות ברכת שחלק מחכמתו ליראיו.

תשובות והנהגות כרך ד סימן קצ"ז

ובשם מרן הגרי"ז מבריסק מוסרים שאפילו חכם באומות העולם לא מברכים עליו ברוך שנתן מחכמתו לבריותיו, אלא אם כן הוא מקיים שבע מצוות ומאמין בייחוד השם, שבלי זה בהא גופא שאינו מקיים מוכח שאינו חכם והיאך נברך עליו על חכמתו.

משנה מסכת אבות פרק ג:ט

רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת

משנה מסכת אבות פרק ג:יז

רבי אלעזר בן עזריה אומר אם אין תורה אין דרך ארץ, אם אין דרך ארץ אין תורה, אם אין חכמה אין יראה אם אין יראה אין חכמה

נתיבות עולם נתיב התורה פרק יד

ודבר זה בארו חכמים במסכת ברכות (נ"ח ע"א) הרואה חכמי אומות העולם אומר ברוך שנתן מחכמתו לבשר ודם והרואה חכמי ישראל אומר ברוך שחלק מחכמתו ליראיו. ומה הפרש בין זה לזה, אבל ההפרש אשר יש בין זה לזה כי לשון נתיבה משמע אינו מן עצם החכמה שהיא אל השי"ת, כי האומות אמר עליהם ברוך שנתן מחכמתו לבשר ודם, כי במה שהם בשר ודם חמרים השפיע השם יתברך להם חכמה, ואין זה מן אמתת חכמת השם יתברך שהיא נבדלת אלהית, אבל לישראל השפיע החכמה העליונה האלהית...

... וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בחבורו "כי מה שאמרו חכמי האומות במה שהוא תחת גלגל הירח יש לשמוע להם כי היו חכמים בעולם הטבעי, אבל מה שאמרו במה שהוא למעלה מן גלגל הירח שזהו מה שאחר הטבע אין לשמוע להם," כי היו חכמים בעולם הטבעי אבל למעלה מן הטבע וחכמה זאת חכמת אלהית אין לשמוע להם. ומה שאמרו שחכמת הטבע נקראת חכמה גמורה שהרי אין מחלק בין חכמת ישראל ובין חכמת האומות. רק כי לישראל נתן חכמה מפיו וכמו שאמרו אשר חלק מחכמתו ליראיו, ואצל חכמת האומות אשר חלק מחכמתו לבשר ודם אבל שם חכמה עליה רק שאין חכמתן חכמה אלהית נבדלת מן הגשמי לגמרי. ואם כן מזה נראה כי יש ללמוד חכמת האומות, כי למה לא ילמד החכמה שהיא מן השם יתברך שהרי חכמת האומות גם כן מן השם יתברך שהרי נתן להם מחכמתו יתברך.

ואין סברא לומר כי אף שהחכמה היא חכמה גמורה, מכל מקום אין לו לסור מן התורה כדכתיב והגית בו יומם ולילה. ויש להביא ראיה אל סברא זאת ממסכת מנחות (צ"ט ע"ב) שאל בן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו שאלמד חכמת יונית קרא עליו המקרא הזה "לא ימוש ספר התורה הזה מפיק" צא ובדוק איזה היא שעה שלא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית, ואם כן מוכח דחכמת יונית אסורה ללמוד מפני שכתוב והגית בה יומם ולילה. אבל נראה דחכמת יונית דהתם איירי חכמה שאין לה שייכות אל התורה כלל, כמו חכמה שהיא במליצה או משל וחכמה זאת אין לה שייכות כלל אל התורה וכתוב (יהושע א') והגית בו יומם ולילה, אבל החכמות לעמוד על המציאות וסדר העולם בודאי מותר ללמוד...

.... כלל העולה מדברינו כי יש לעיין בדבריהם שיוכל להשיב על דבריהם לשואל כמו שאמרו חכמים. ואם ימצא דבר הגון בדבריהם המחזיק האמונה יקבל, אך מה שנמצא בדבריהם אף דבר קטון שהוא כנגד אמונת ישראל או אשר נמצא בדברי חכמים אף דבר קטון חס ושלום לשמוע להם, אך יתבונן בשכלו להשיב על דבריהם כפי שכלו. ובזה יהיה זהיר וזריז בכל נפשו להעמיד דבר אמת, שלכך אבות העולם הראשונים צוו בגודל האזהרה היו שקוד ללמוד כדי שתשיב לאפיקורס וכמו שפרשנו שם, ובודאי אין זה נאמר רק על פילוסופי יון שהיו חוקרים מדעתם ומשכלם ושאלתם חקירת פילוסופי, ולכך אמר שיהיה שקוד דהיינו זריזות יתירה ועיון שכלי להשיב על דבריהם להעמיד דת אמת. ובזה יהיה שכרו עם הצדיקים בגן עדן אמן כן יהי רצון. סליק:

תניא ליקוטי אמרים פרק ח

וכן העוסק בחכמות אומות עובדי גלולים בכלל דברים בטלים יחשב לענין עון ביטול תורה ... אלא א"כ עושה אותן קרדום לחתוך בהן דהיינו כדי להתפרנס מהן בריוח לעבוד ה' או שידוע להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל וסיעתן שעסקו בהן:

פניני הלכה הלכות תלמוד תורה א:טו

וכן מפורסם בשם הגאון מווילנא שעודד את תלמידיו ללמוד חכמות חיצוניות, ועודד את ר' ברוך משקלוב לתרגם את אוקלידס מיוונית לעברית, כדי שיוכלו התלמידים ללמוד גיאומטריה. ואמר לו, שכפי שיחסר לאדם ידיעות משארי חכמות, לעומת זה יחסר לו מאה ידות בחכמת התורה, כי התורה והחכמה נצמדים יחד. וכן הרב ישראל משקלוב בהקדמתו לספרו 'פאת-השולחן' כתב בשם הגר"א, שכל החכמות נצרכות לתורתנו, והעיד שהגר"א ידע היטב אלגברה, משולשים והנדסה, וחכמת המוזיקה וכל שאר החכמות. רק חכמת עשיית התרופות לא למד, כי אביו הצדיק גזר עליו שלא ילמד, כדי שלא יתבטל מתורה כשיצטרך ללכת להציל נפשות. נמצא אם כן, שיש ערך רב בלימוד החכמות, ושזו היתה עמדת חז"ל.

פירוש המאירי למשלי ח:לד

פירש זולתי¹, כי שאר המלאכות אין החלק מהן תלוי בחלק האחר, שאם הוא עושה מלאכה ראויה לעשרה ימים הנה בראשון נשלמה עשירית המלאכה, ואם יבטל קצת זמן מ"מ כל אשר ישוב עליה ימצא העשירית עשוי, לא יצטרך לחזור, אבל התורה אם יפסיק בה ויבטל זמן הכל נשכח, וכן שאם תיעד זמן בלימוד החכמה על הדרך שאמרו בברייתא של אבות² יכול אדם ללמוד תורה בעשר שנים, לא תחשוב שהחלק העשירי ממנה ילמד בשנה הראשונה, אבל בראשונה ישיג מעט ובשנייה כפליים, וכל עוד שיתעסק בה תקל הבנתו וימצא לפניו נתיב החכמה דרך סלולה, ויפה לו שעה אחת

בראשית ט'

יִפֹּת אֱלֹהִים לְיִפֹּת וְיִשְׁכַּן בְּאֵהֱלֵי־שָׁם וַיְהִי כִנְעַן עֶבֶד לְמוֹ:

תורה תמימה בראשית ט':כ"ז

תני, רבי שמעון בן גמליאל אומר, לא התירו לכתוב את הספרים [חוץ מלה"ק] אלא יונית, מאי טעמא, דאמר קרא יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם – יפיותו של יפת יהא באהלי שם (מגילה ט' ב')